

De onkenbare God

Handelingen 17: 22 t/m 29

Ds. Hanneke Ouwerkerk

PG de Hoeksteen

Zondag 3 november 2019

Gemeente van Christus,

'Gestold wantrouwen.' Onder die titel houdt Pieter-Jaap Aalsberg dit jaar de Protestantse Lezing. Aalsberg is de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid, en actief betrokken bij de kerk in Zwolle. De jaarlijkse Protestantse Lezing is bedoeld om als kerk mee te doen in het debat dat gevoerd wordt in politiek en samenleving.

In een voorgesprek (Trouw, vrijdag 1 november 2019) zegt Aalsberg: er is zoveel polarisatie. Mensen en groepen staan vaak zo sterk tegenover elkaar, in plaats van naast elkaar. Juist de kerk kan hierin een andere keus maken. De vijandigheid, het wantrouwen, laat de kerk daar niet aan mee doen. Ze kan juist een hele andere houding laten zien. Van geloof, en hoop, en liefde.

Heel boeiend natuurlijk, dat de topman van de terrorisme bestrijding de zachte krachten van het christendom voor het voetlicht haalt. En ik dacht, is dat niet precies wat Paulus doet? Hij beweegt zich in een stad vol mensen die allemaal een andere godsdienst of filosofie aanhangen. Wat is er dan makkelijker dan allemaal in je eigen kerk en je eigen overtuiging te blijven zitten. Maar Paulus stapt daar uit, en gaat het gesprek aan. Met de vreemdeling, de andersdenkende, de atheïst en de agnost, de Jood en de christen.

Hij zoekt het gesprek. Luisterend, maar ook vol overtuiging verkondigend.

Ik zie jullie hier leven in deze stad, in Athene. Mensen met groot ontzag voor demonen, zegt hij letterlijk. Niet zomaar buitengewoon godsdienstig. Maar mensen met een heel diep geworteld ontzag voor goden en machten die boven ons uitgaan. Dat ontzag, daar zit iets in van vroomheid, en eerbied. Maar ook iets van angst. Paulus gebruikt dat woord natuurlijk niet voor niets. Blijkbaar proeft hij tussen al die vroomheid ook een angst voor de goden, en een neiging om ze te behagen en niet op de tenen te trappen.

Je zou het iets van volksgeloof kunnen noemen. In elke streek, elke cultuur, liggen er wel restanten van dat volksgeloof, soms heel levend. Vaak een mengeling van heidense, christelijke en joodse religieuze elementen. Er zit iets van ontzag in voor oerkrachten, en tegelijk ook een angst voor de macht van die vreemde krachten, die boven het menselijke uitgaan.

Je kunt daar spottend over doen, of minachtend. Bijgeloof, onzin allemaal. Maar dat is niet wat Paulus doet. Hij erkent het als het ware. Hij omarmt het niet perse, maar ziet het gebeuren en schrijft het niet af. Misschien omdat er in het gewone alledaagse geloof van een streek, een familie, een dorp, misschien omdat daarin juist heel zichtbaar wordt wat je verlangt, waar je bang voor bent, hoe je het leven volhoudt, welke rituelen je nodig hebt om de goede en kwade dagen te doorstaan.

Hoe dan ook, vanuit dat ontzag is er ook een bepaalde intuïtie bij de Atheners, met elk beeld dat we maken, blijft god onkenbaar. Onze godennamen en beelden zijn niet toereikend om God te vatten. En zo is er een altaar opgericht voor de onbekende god. Of de onkenbare god. Om al het onkenbare, alles wat wij van god niet weten, daarin dat altaar te vatten.

Het zou zelfs zo kunnen zijn, ik vind dat heel aannemelijk, dat de Atheners verhalen kenden over de God van Israel. De Joden wilden zijn naam niet uitspreken, vanwege zijn heiligheid en zijn grootheid. Mogelijk richtten ze daarom een plek op voor die God, die niet bij name genoemd wordt door zijn volk. De onbekende god.

Zit daar niet ook iets in van een diep ontzag voor de heiligheid van God? Voor Hem die wij alleen kennen van horen zeggen. Zijn naam is een geheim. Maar toch, door die Godsnaam wordt er iets aangeraakt, waardoor de Atheners menen, deze God moeten we niet vergeten. Ergens moet een plek zijn waar we aan Hem herinnerd worden. Paulus zegt zelfs: de onkenbare God, die je vereert zonder Hem te kennen. Fascinerend. Onwetend kun je God dienen.

Zo biedt het altaar Paulus een opening voor gesprek. De onkenbare God, die je onwetend vereert, heeft zich tegelijk op een hele specifieke manier bekend gemaakt. En dan maakt Paulus zijn punt.

God de Schepper

En waar begint hij dan mee? Met God als schepper. Dat is nogal wat. Een heikeler punt kun je bijna niet bedenken. De schepping. En toch zet Paulus daarbij in, om de onbekende God te verkondigen.

Ergens is het ijzersterk wat Hij doet. Vanuit het onkenbare trekt hij een lijn naar hoe je die God kunt kennen. Hoe die God zich bekend heeft gemaakt.

Als Schepper.

God die de wereld gemaakt heeft, en alles wat daarin is.

Paulus maakt het persoonlijk. Hij maakt God persoonlijk. De Schepper is de bezieler, ik leef omdat Hij mij leven geeft, en adem. Uit een bron zijn wij allen voortgekomen. Uit één bloedlijn.

Wat betekent dat? Er is een begin, een wortel aan de oorsprong van de wereld, aan de oorsprong van mijn leven. Er loopt een lijn van God naar jou, naar de mensheid. Ongekend.

Juist in de afgelopen decennia is dat persoonlijke heel problematisch geworden. God is zo persoonlijk gemaakt, dat Hij kleinburgerlijk werd. Een mens als wij, maar dan wat uitvergroot. Veel christenen hebben daarom ok afscheid genomen van een persoonlijke god. En van daaruit valt dat ook wel te begrijpen.

In zekere zin verzet Paulus zich daar ook tegen. Wie denkt dat God in een tempel past? In een beeld, met mensenhanden gemaakt? Dat kan niet. Dan maak je God veel te klein. Epicureers en stoïcijnen deelden die verontwaardiging met Paulus. God past niet in een beeld van steen, of een beeld dat je met je gedachten hebt gemaakt. Daarvoor is Hij te groot, en te heilig.

Daarom probeert Paulus juist op deze manier dicht bij zijn hoorders te komen. Genesis 1, in het begin schiep God de hemel en de aarde. Paulus vertaalt dat in Griekse bewoordingen en zet het filosofisch uiteen. Hij noemt de kosmos, voor de Grieksen de grondvorm van het bestaan. De kosmos, dat is de wereld, het heelal. Zo verweeft Paulus hun eigen overtuigingen, met de oerbelijdenis van God als de schepper van hemel en aarde.

Voor de filosofen was dat overigens geen onbekende lijn. Zij deelden dat wel, de overtuiging dat de goden de schepping bezielen, en dat zij leven en adem geven aan de mensen en de dieren. Paulus probeert daar bij aan te sluiten.

Wat betekent dat voor het gesprek dat wij vandaag voeren met elkaar, in kerk en samenleving?

Het meest fascinerend vind ik, dat het vandaag de dag nog altijd rond dat punt cirkelt.

Komende maand start een nationaal debat over de vraag naar kweekembryo's. Moet het mogelijk zijn om embryo's te kweken voor wetenschappelijk onderzoek? Embryo, zo wordt een baby'tje

genoemd in de eerste 9 weken van de zwangerschap. Het is ondertussen mogelijk om in een laboratorium embryo's te kweken, de de vraag is nu, of dat mag, speciaal met het oog op onderzoek, in de hoop dat door dat onderzoek ziektes voorkomen kunnen worden bijvoorbeeld.

Bas Haring en Gert-Jan van der Heijden, beiden hoogleraar, gaan hierover vast in gesprek met elkaar (Trouw, donderdag 31 oktober 2019). Haring denkt vanuit het grootste nut voor de meeste mensen. Als het onderzoek met kweekembryo's succesvol is, dan mag je de ongeboorte vruchtjes daar prima voor gebruiken. Het zijn maar cellen, die nog niets kunnen, die kun je gewoon inzetten als middel voor een hoger doel.

Eigenlijk zegt hij: het zijn maar cellen, het stelt niet veel voor, en het is voor de goede zaak.

Van der Heiden zegt dan: deze embryo's worden gebruikt als materiaal, terwijl het in zichzelf menselijk leven is. Dat leven wordt niet als menselijk leven behandeld, maar als een technisch product waar je mee mag doen wat je wilt.

Maar die paar cellen, die dragen in zichzelf al het DNA van voorgaande generaties. Die cellen staan niet op zichzelf, maar dragen een geschiedenis met zich mee, het is verbonden aan bloedlijnen en een familie.

Ik weet niet of je het een beetje kan volgen, ik vat het gesprek zo wat samen. Maar je merkt denk ik wel iets van het verschil. Voor de een is leven niet meer dan materiaal. Je kunt het repareren, of gebruiken voor iets anders, voor leven of voor onderzoek. Maar in zichzelf is het niet meer dan materie, dan stof.

En de ander zegt: in de cellen ligt leven opgeslagen, er is een lijn waar iemand uit voortkomt, en naar toe gaat. Wat is leven, dat is de vraag.

Je herkent misschien wel iets van dit gesprek, in je eigen gedachten, of gesprekken in de klas, of op je werk.

En de vraag dient zich ook aan, door Paulus insteek bij God als schepper, naar evolutie en het wetenschappelijke denken over hoe alles is ontstaan en zich ontwikkelt.

Twee taalvelden raken elkaar hier. Het taalveld van de wetenschap. De evolutietheorie is een wetenschappelijke hypothese over de ontwikkeling van de soorten. Maar dat is vooral een abstracte theorie. Het zegt niet zoveel over wat het betekent om mens te zijn op aarde, over het leven, over schoonheid en verlangen. Hoe waar de theorie misschien ook is. Ik denk niet dat de belijdenis van God als Schepper, in tegenspraak moet zijn met de wetenschappelijke theorieën over de ontwikkeling van de aarde en het leven.

Als Paulus God als Schepper belijdt, dan spreekt hij over een grondervaring. Niet over een wetenschappelijke theorie, maar over een oerervaring, dat er leven is, omdat God er is. Ik ben er, ik leef! Ik had er ook niet kunnen zijn, ik had heel ergens anders kunnen zijn. Maar ik leef, hier op deze plek, met deze mensen, omdat God mij het leven heeft gegeven.

En de schepping is een bron van kennis over God. Uit de schepping kun je iets opdoen van wie God is. Dan gaat het niet alleen om het goede, het positieve, dat er ook is. Maar ook om het negatieve van de schepping. Dat er lijden is, dat de natuur bloei en verval kent, zoals een mensenleven.

De Schepper is de Vader van Jezus Christus. Dat betekent, schepping en kruis kun je niet uit elkaar halen. Ik denk dat ieder van ons de ervaring kent, dat er zich goede dingen aan je voordoen, dat er schoonheid en liefde is. Maar dat er ook breuken zijn, scheuren in het goede, en pijn, en de ervaring dat iets kapot gaat. Leven en lijden zijn niet uit elkaar te halen. Dat is de werkelijkheid waar wij in leven.

En Paulus zegt dan, uit die werkelijkheid leer je God kennen. Voor een deel. Als de God van het leven. Die het aardse, het menselijke, in zichzelf omdraagt. De gekruisigde God is Hij.

Tegelijk blijkt het nog heel ingewikkeld om dan bij de God van Israel uit te komen. God maakt zichzelf bekend, ook door de schepping. Maar tegelijk blijft Hij voor veel van ons onbekend. Wat voor de een een Godservaring is, een zonsopgang, de heldere witte sneeuw, de kleurenpracht in de herfst, is voor de ander een algemene ervaring, die niet naar God verwijst.

Soms verwijdert het je soms van God, dat wat je ziet en ervaart. Soms verwijdert het je van God, leer je Hem er helemaal niet door kennen, of raak je Hem juist kwijt.

Soms heb je genoeg aan het leven zelf. Probeer je te accepteren dat er niet meer is, dan je emoties en je brein. Dat het leven in zichzelf genoeg is, en God is daar helemaal niet voor nodig. Het leven is dan genoeg in zichzelf. Misschien zelfs zo, dat de schepping op zichzelf komt te staan, alsof de natuur een godheid is, die aanbeden wordt, en gediend.

Paulus zegt: het verwijst naar God. Het is niet God zelf, maar verwijst naar God. Maar juist door die verwijzingen, kun je God wel op het spoor komen.

Niet ver van ons

Want de werkelijkheid waar wij in leven, is van God. Hoe je het ook ziet, en ervaart, dit belijden wij: de wereld is van God, en al wie daar op leeft. Of je het ziet of niet, het is de werkelijkheid van God waar wij ons in bevinden.

Wat betekent dat? Dat je, ook als je God niet kent, wel in zijn ruimte bent, en in zijn nabijheid. Daarom heeft Paulus ook zoveel openheid naar de mensen met wie hij in gesprek is. Ieder mens is geschapen door God, en leeft van wat God geeft. Ieder mens bevindt zich op de aarde, die schepping van God is. Dat doet je toch anders naar elkaar kijken. Naar elkaar in de kerk, in je straat, op je werk.

In elke filosoof, in elk mens die zoekt, en vraagt, en tast, ziet Paulus een zoeken naar oriëntatie, naar richting. Hij gaat er niet met de zweep overheen, zeker niet! Hij verkondigt wat Hij van God ontvangen heeft. In hun taal, en hun leefwereld.

God is de Schepper van al het leven. Of dat nou door evolutionistische ontwikkelingen is, of door een onnavolgbaar proces, hoe dat ook gegaan is, God is de Schepper. Uit Hem is alles ontstaan. En deze God, is niet ver van ieder van ons.

Hij is niet ver van ons verwijderd.

Omdat Hij zijn eigen leven en zijn eigen adem in je gelegd heeft. In ieder mens, die geboren wordt, en leeft, en bij zijn dood de adem teruggeeft aan God.

God is niet ver bij jou vandaan. Dat verkondigt Paulus. Aan de filosoof, aan het kind, aan wie onwetend is en aan wie wijs is. God is niet ver bij jou vandaan. Misschien ervaar jij dat niet. Of zoek je wel, maar kom je niet uit bij God.

Maar ergens om je heen, en in jezelf, liggen tekens die je vertellen dat God jouw Schepper is. Bij elke inademing, en uitademing, word je herinnerd aan God die het leven geeft.

Hij is niet ver bij ons vandaan.

Augustinus zegt, als hij na jaren en jaren zoeken, bij elke filosofie en elke godsdienst, als hij na jaren zoeken God gevonden heeft, zegt hij: *U was altijd al bij mij, ook toen ik niet bij U was, op allerlei dwaalwegen. U was altijd al bij mij.*

In de naam van de Vader, de Zoon en de heilige Geest, amen.